

УДК[376.54]«19»

Л. С. Григорова

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З
ОБДАРОВАНИМ ДІТЬМИ В УКРАЇНІ
В 1937 – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 50-х рр. ХХ ст.**

Модернізація національної освіти в Україні визначила необхідність розвитку інтелектуального, духовного потенціалу українського народу, вихід вітчизняної науки й культури на світовий рівень. Тому проблема обдарованості, творчості, інтелекту виходить на передній план у державній політиці, визначаючи пошук, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді, стимулювання творчої праці, захист талантів.

На державному рівні велику роль в ефективній організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми відіграють Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року», які визначають стратегію особистісно орієнтованого навчання й виховання обдарованої дитини, яка розглядається в цих документах як безперервний процес формування творчої особистості і передбачає вивчення й запровадження у практику соціально-педагогічної діяльності творчого доробку вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Особливу значущість для проведеного дослідження мають праці, в яких розкриваються питання розвитку інтелектуального і творчого потенціалу особистості (О. Антонова, Є. Белова, Д. Богоявленська, І. Бех, Л. Божович, А. Доровський, О. Кульчицька, Н. Лейтес, Н. Поддяков, А. Запорожець, А. Савенков, Н. Максимчук, О. Матюшкін); виявлення, навчання й виховання обдарованих дітей (В. Андреев, Г. Айзенк, Ж. Брюно, Б. Бітінас, Л. Ваховський, Ю. Гільбух, Р. Малвін, Л. Назарет, А. Зак, О. Лук, С. Рубінштейн, О. Савенков, Б. Теплов, Л. Фрідман, Дж. Фріман); розвитку обдарованості на різних вікових етапах (А. Брушлінський, В. Давидов, Д. Ельконін, Т. Кудрявцева, О. Кульчицька, І. Лернер, Р. Пономарьова, В. Штерн).

Мета статті полягає у аналізі особливостей соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми в Україні в 1937 – першій половині 50-х рр. ХХ ст.

Підвалини вітчизняних теоретичних досліджень обдарованості й організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми у досліджуваний період було закладено Г. Костюком, Б. Тепловим, В. Сухомлинським, С. Рубінштейном.

Так, Б. Теплов та В. Небиліцин були засновниками наукового розуміння обдарованості та розробляли положення диференціальної психології і фізіології.

Аналізуючи наукові ідеї Б. Теплова про природні здібності дитини, можна виділити три проблеми, на які звертав увагу дослідник при їх діагностиці: природна зумовленість здібностей; особистісний підхід до здібностей; вузька направленість особистості.

Вагоме місце при вивченні цих проблем займали такі праці Б. Теплова, як «Здібності та обдарованість» (1941), «Психологія музикальних здібностей» (1947), а також розроблена ним концепція індивідуального стилю діяльності [11].

В. Сухомлинський зазначав, що своєчасно знайти, виховати й розвинути задатки і здібності у своїх вихованців, розпізнати в кожному його покликання – це головне завдання системи навчально-виховного процесу. Педагог наголошував на тому, що виховуючи обдаровану дитину, треба враховувати особливості її розвитку, розв'язуючи завдання естетичного, морального, трудового і розумового виховання її особистості у єдиній системі [10]. Г. Костюк стверджував, що «своєрідне характерне для тієї чи іншої дитини сполучення задатків, що виявляються в напрямі, темпі та інших особливостях розвитку її здібностей, і називають обдарованістю» [7].

Аналіз науково-педагогічної літератури [4; 7; 9] дає можливість стверджувати, що початок 40-х р. ХХ ст. характеризувався поширенням мережі шкіл та культурних закладів для обдарованих дітей, збільшенням кількості учнів, розвитком науки, літератури й мистецтва.

Як свідчать науково-педагогічні джерела [5; 8], найбільшого розвитку, на початку етапу, набуває позакласна робота, яка була підпорядкована соціально-педагогічній діяльності з обдарованими дітьми. У світлі рішень ХVIII з'їзду ВКП(б) та X пленуму ЦК ВЛКСМ на початок 1941 року повинно було функціонувати 1887 позашкільних закладів.

Навесні 1941 року пройшла науково-педагогічна конференція з позакласної роботи.

Але слід зазначити, що у зв'язку з Великою Вітчизняною війною питанням щодо організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми приділяли значно менше уваги.

Зокрема, зменшується кількість шкіл, скорочується тривалість уроків, перерв і канікул. Саме у цей час було прийнято ряд рішень, а

саме: введено роздільне навчання хлопчиків і дівчат; дозволено прийом учнів до школи, починаючи з семи років; встановлена п'ятибальна система оцінювання успішності і поведінки учнів; осуджена і припинена практика соціалістичного змагання серед обдарованих учнів з навчальних успіхів [1].

З 1944 року покращилася ситуація на фронті і держава починає приділяти увагу розробці питань організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми.

Відновленню соціально-педагогічної діяльності на зазначеному етапі сприяла науково-дослідна робота Академії педагогічних наук (1945 р.), найважливішими завданнями якої було дослідження питань загальної дитячої обдарованості, розробка найважливіших проблем теорії і практики.

Ефективній організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми на етапі 1937 – перша половина 50-х рр. ХХ ст. сприяло прийняття низки постанов та наказів, а саме: постанова «Про заходи до подальшого поліпшення роботи шкіл Української РСР», (створення сприятливих умов для всебічного розвитку обдарованої дитини); постанова ЦК КП(б)У від 5.11 1946 р. «Про заходи щодо поліпшення позашкільної роботи з дітьми» (позашкільна робота повинна відповідати віковим особливостям дітей, їх інтересам і запитам і проводитися на основі широкої самодіяльності дітей); постанова «Про зміцнення дисципліни в школі» від 21 березні 1944 року (підвищення якості освіти учнів та їх дисципліни); наказ №730 про проведення у школах УРСР протягом 1951-52 навчального року республіканської олімпіади юних фізиків і хіміків (сприяння виявленню обдарованих дітей та зміцненню їх знань); наказ №457 з 1.01 1956 р. про організацію Республіканського методичного кабінету художнього виховання дітей при Міністерстві освіти УРСР.

Слід підкреслити, що на зазначеному етапі значно підвищується науковий рівень олімпіад тому, що до їх організації були залучені кафедри та окремі працівники вищих навчальних закладів міст Харкова, Одеси, Полтави. Олімпіада сприяла піднесенню ролі соціального педагога в організації позакласної роботи з обдарованими дітьми, залученню талановитих учнів до роботи у різноманітних гуртках, допомагала їм краще підготуватися до перевідних і випускних екзаменів.

Як свідчить аналіз науково-педагогічних джерел [2; 6], основними суб'єктами соціально-педагогічного впливу на етапі 1937 – перша половина 50-х рр. ХХ ст. були вчителі, педагоги-вихователі, педагоги-організатори, керівники клубів та гуртків, робота яких передбачала своєчасне виявлення нахилів та здібностей обдарованих дітей, мотивів їхньої поведінки в сім'ї та колективі, а також сприяла включенню дітей зазначеної категорії у суспільні відносини.

5 жовтня 1943 року за наказом Відділу Народної освіти було організовано Батьківські комітети в школах, які поряд із громадськістю

залучалися до активної допомоги у роботі з обдарованими дітьми в школі.

Питома вага у роботі з обдарованими дітьми в 1937 – перша половина 50-х рр. XX ст. належала піонерським організаціям, які повинні були допомагати школі та соціально педагогічним працівникам підвищувати успішність учнів та залучати їх до активної участі у суспільному житті. Робота піонерської організації сприяла збуджуванню в обдарованих дітей зацікавленості, допитливості, інтересу до вивчення предметів у школі.

До соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми залучалися також активісти Українського комуністичного союзу молоді, на яких покладалися такі обов'язки, як: організація самоврядування в дитячих установах; організація дитячих клубів, студій, гуртків, комісій; проведення просвітницької роботи в дитячих установах; організація святкових заходів, спортивних змагань, дитячих суботників, зборів; організації виставок, конференцій.

У досліджуваній період програма підготовки соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми розглядала такі питання, як: особливості виховання та стан здоров'я дитини; поведінка учня (якість знань, ставлення до навчання, увага, пам'ять, мислення, навички самостійної роботи на її темп, начитаність і розвиток мови); морально-вольові якості дитини; ефективність використання педагогічних прийомів у роботі з кожним окремим талановитим учнем [3].

Отже, головна мета соціально роботи з обдарованими дітьми на етапі 1937 – перша половина 50-х рр. XX ст. полягала у сприянні розвитку пізнавальних інтересів, нахилів та навичок обдарованої дитини, формуванні всебічно розвиненої творчої особистості, яка здібна оволодіти вищими формами суспільної праці і пізнання, здатна творчо змінити світ, творити історію суспільства, всебічному впливі на обдаровану дитину.

На соціально-педагогічних кадрів покладалося виконання таких завдань, як: забезпечення тісного зв'язку й організація співпраці загальноосвітньої школи з позашкільними установами; вдосконалення системи підготовки і перепідготовки соціально педагогічних кадрів для роботи з обдарованими дітьми; виховання самостійності; організація роботи дитячого колективу; правильне підбирання принципів, способів і методів соціально-педагогічного впливу на обдарованих дітей; організація роботи з учнівськими та піонерськими організаціями.

Аналіз науково-педагогічної літератури [8; 7] на етапі 1937 – перша половина 50-х рр. XX ст., дав можливість виокремити традиційні принципи соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми, а саме: індивідуальний підхід; трудового фізичного і художнього виховання; виховання в колективі і через колектив; гуманізму; добровільності; співробітництва.

Отже, творче використання історичного досвіду організації соціальної роботи з обдарованими дітьми в Україні у 1937 – перша половина 50-х рр. XX ст. має визначити напрями подальшої роботи соціальних педагогів щодо вдосконалення змісту, завдань та принципів виховного впливу на обдаровану дитину з урахуванням сучасних тенденцій розвитку соціально-педагогічної діяльності.

Список використаної літератури:

- 1. Арцис І. С.** Школа в дни Великой Отечественной войны / И. С. Арцис // Сов. педагогика. – 1944. – № 8 – 9. – С. 48 – 50.
- 2. Берлов М.** Воспитываем знающих, увлеченных... / М. Берлов // Нар. образование // 1968. – № 10. – С. 8 – 11.
- 3. Буянов А. М.** Детский коллектив в школе и роль учителя в его формировании / А. М. Буянов // Сов. педагогика. – 1948. – № 6. – С. 95 – 99.
- 4. Веселов М. О.** Система школьного образования в СССР / М. О. Веселов // Сов. педагогика. – 1938. – № 6. – С. 61 – 74.
- 5. Зарецкий М. И.** Работа внешкольных учреждений по развитию учащимися практических навыков по технике / М. И. Зарецкий // Сов. педагогика. – 1941. – № 7 – 8. – С. 125 – 127.
- 6. Кордун О.** Развитие творчества / О. Кордун // Нар. образование. – 1967. – № 6. – С. 94 – 96.
- 7. Костюк Г. С.** Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк // Рад. шк. – 1946. – № 6. – С. 4 – 14.
- 8. Положення** про позашкільні установи Міністерства освіти Української РСР // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. – 1954. – № 2. – С. 4 – 23.
- 9. Рішення XVI з'їзду КП(б)У** – бойова програма роботи шкіл і органів народної освіти // Рад. шк. – 1949. – № 1. – С. 1 – 3.
- 10. Святовец В. Ф.** Поради В. О. Сухомлинського вчителям / В. Ф. Святовец // Початк. шк. – 1991. – № 2 – С. 52 – 55.
- 11. Чудновский В. Е.** Судьба трёх научных идей Б. М. Теплова / В. Е. Чудновский // Вопросы психологии. – 2006. – № 6. – С. 112 – 119.

Григорова Л. С. Особливості соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні в 1937 – першій половині 50-х рр. XX ст.

У статті розглянуто питання організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні в 1937 – першій половині 50-х рр. XX ст. Визначено основні суб'єкти соціально-педагогічного впливу, розкрито зміст, мету, завдання роботи соціально-педагогічних кадрів з означеною категорією дітей, та схарактеризовано основні напрями їх діяльності. Розглянуто зміст підготовки соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, обдарована дитина, здібності, соціальний педагог, зміст, форми, методи, напрями.

Григорова Л. С. Особенности социально-педагогической деятельности с одарёнными детьми в Украине в 1937 – первой половине 50-гг. XX ст.

В статье рассмотрены вопросы организации социально-педагогической деятельности с одаренными детьми в Украине в 1937 – 50-х гг. XX ст. Определены основные субъекты социально-педагогического влияния, раскрыты содержание, цель и задачи работы социально-педагогических кадров с этой категорией детей, а также охарактеризованы основные направления их деятельности. Рассмотрено содержание подготовки социальных педагогов для работы с одаренными детьми.

Ключевые слова: социально-педагогическая деятельность, одаренный ребенок, способности, социальный педагог, содержание, формы, методы, направления.

Grigороva L. S. Features of social and pedagogical work with talented children in Ukraine in 1937 - the first half of 50's. of the twentieth century

The issues of the organization of social and pedagogical work with talented children in Ukraine in 1937 - the first half of 50-ies of XX century have been considered in the article. The main subjects of social and pedagogical impact have been determined, the content, the purpose and tasks of social and pedagogical personnels' work with the mentioned category of children have been considered and the main directions of their activity have been characterized.

Key words: social and pedagogical work, talented child, abilities, social pedagogue, forms, methods, principles.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 37.013

В. В. Спіцин

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В УКРАЇНІ

У діяльності людини завжди постає немало проблем, для подолання яких потрібні чималі фізичні зусилля. Отже, формування дієвої національної системи фізичного виховання вимагає вивчення і творчого осмислення багатой спадщини народної педагогіки та праць видатних українських педагогів і організаторів тіловиховання минулих років. Велике значення належного фізичного розвитку дітей